

Özel Besi Sığırcılığı İşletmelerinde İrk Tercihleri ve Besi Uygulamaları

Yavuz HAN

Ergani İlçe Tarım Müdürlüğü, Diyarbakır

Galip BAKIR

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Van. galipbakir@hotmail.com

Geliş Tarihi : 04.06.2009

ÖZET: Ergani ilçesindeki besi sığırcılığı işletmelerinin besi uygulamaları, ırk tercihleri ve bunlara işletmecilerin eğitim ve deneyimlerinin etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Gayeli olarak seçilen ilçe merkezi ve 24 köyde 167 işletmede anket çalışması yapılmıştır. İşletmelerin çoğunluğu (%53.9) beside melez ırkları, okur yazar olmayanlar ise yerli ırkı (%48.5) tercih etmekte, eğitim seviyesi arttıkça yerli ırk tercihi azalırken melez ırk tercihi artmaktadır. İşletmelerin çoğunluğu (%60.5) beside "mera+kesif yem" programı uygularken bunu "kesif yem+kaba yem (ahırda)" (%21.6) ve her ikisi (%18) seçeneği izlemektedir. Sığırların besiyeye alınma yaşı genel olarak (%82) 10-18 ay olup, işletmelerin %57.5'i orta süreli (120-220 gün) besiyeye tercih ederken, lise+ yetiştiriciler (%76.9) uzun süreli besiyeye tercih etmektedir. İşletmelerin çoğunluğu (%71.9) hayvanları kesim ağırlığına ulaştığında, %21'i yeterli fiyat oluştuğunda besiyeye sonlandırmakta ve %70.7'si ise hayvanlarını besi sonunda keserek değerlendirmektedir. İşletmecilerin %64.7'si besicilikten memnun olduğunu belirtmekte, eğitim düzeyi ile deneyimin artışına paralel olarak bu oranda artış olurken, yaşın artmasına paralel olarak memnuniyet oranında azalma görülmüştür. Besicilikten memnun olma nedeni olarak, işletmecilerin %81.5'i "yapacak başka işim yok" seçeneğini işaretlemiştir.

Anahtar kelimeler: Besi sığırcılığı, ırk tercihi, eğitim, deneyim, yaş.

Breed Preferences and Fattening Practices in Private Beef Farms

ABSTRACT: This study was performed to determine breed preferences and fattening practices in private beef farms and effect of education and experience of farmers on these parameters. 167 beef farms were surveyed in a community and country center and 24 villages chosen intentionally. Most of the farms (53.9%) preferred crossbred animals in fattening. Illiterate farmers preferred native breeds 45.8%. As the educational level increased native breed preference decreased against crossbreeds. Most of the farmers (60.51%) applied 'rangeland+ration' program in fattening. This was followed by 'concentrate+roughage' (in barn) 21.6% and both programs (18%). Age of animal placed in fattening program was 10-18 months (82%). 57.5 % of farmers preferred mid term (120-220 days) fattening. 79.6% of high school+ farmers preferred long term fattening. Most of the farmers (70.9%) ended fattening when animals reached slaughter weight, whereas 21% did thin when optimal price formed. 70.7% of the farmer slaughtered their animal at the end of fattening. 64.7% of farmers stated that they were happy with fattening business. As educational level increased, this happiness increased whereas as the age increase happiness decreased. 81.5 % of farmers marked the option I do not have any other job' as a reason why they were happy to do fattening.

Key words: Beef farming, breed preference, education, experience, age.

GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde tarımsal ekonominin lokomotif olan hayvancılık, iki açıdan son derece önemlidir. Bunlardan birincisi çok düşük maliyetli istihdam yaratması, ikincisi ise kalitesiz veya insan beslenmesine uygun olmayan yem kaynaklarını kaliteli insan gıdasına dönüştürmesidir. Önemli nedeni ile tüm dünyada sürekli gelişme gösteren hayvancılık, ülkemizde yıllardır beklenen gelişmeyi gösterememiştir. Türkiye, büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı açısından, Avrupa'da ikinci ve Dünya'da altıncı sırada olmasına rağmen, hayvan sayısı gittikçe azalmaktadır (Kutlu vd., 2003).

Son yıllarda hayvancılık ve özellikle sığır besiciliği nüfus artışına paralel olarak zaman içinde önemli gelişmeler kaydetmiş ise de henüz istenilen seviyede olduğunu söylemek oldukça güçtür. İç ve dış pazarların taleplerini et randımanı ve kalitesi yüksek hayvanlarla karşılayabilmek tamamen besi hayvancılığını geliştirmeye bağlıdır. Mevcut nüfusumuzun yeterli-dengeli beslenmesi açısından önemli ölçüde açık bulunmaktadır. Söz konusu bu

açığın kapatılabilmesi için en önemli bir araç olan sığır besiciliğinin geliştirilmesi amacıyla yeni araştırmalarla elde edilecek sağlıklı verilere ihtiyaç duyulmaktadır (Özkan, 2003).

Giresun'da yapılan araştırmada, süt sığırcılığı işletmelerindeki sığırların %23.6'sının yerli, %71.1'inin melez ve %5.3'ünün kültür ırkı olduğu bildirilmektedir (Tugay ve Bakır, 2004a). Aynı araştırmacılar, işletmelerin %1.6'sı yerli, %25.2'si melez %73.2'si kültür ırkı tercih etmektedir. Yerli ırkı tercih edenlerin %83.3'ünün bize yetiyor, kültür ırkı melezini tercih edenlerin %58.8'inin yetiştirme şartlarını ve kültür ırkını tercih edenlerin %90.5'inin veriminin yüksek olmasını dikkate aldığı bildirilmektedir (Tugay ve Bakır, 2004b).

Afyon ili ilçelerinde besi sığırcılığının yoğun olduğu 23 köyde 100 işletmede yapılan çalışmada, işletmelerde besi süresi eğitim düzeylerine göre, ilkökul 208 gün, ortaokul 200 gün ve lise+ 198 gün olarak bildirilmektedir (Köknaroglu vd., 2006).

Afyon ilinde besi sığırcılığı yapan 100

¹ Yüksek Lisans tezinden alınmıştır. Sorumlu yazar: Galip BAKIR

işletmede yapılan çalışmada, kesif yem oranı %45.75-74.33, besi sonu canlı ağırlık 487-519 kg, günlük canlı ağırlık artışı, 1.13-1.32 kg, besi başı canlı ağırlık 249-268 kg, karkas ağırlığı düşük 275.21-302.38 kg aralığında bildirilmektedir. Besi sonu canlı ağırlığının eğitim seviyesiyle birlikte artış göstermiş ve lise eğitimi olan üreticilerin sığırlarını ilkököl mezunlarına kıyasla daha yüksek bir ağırlığa kadar beslemişlerdir (P<0.05). Nitekim ilkököl, ortaokul ve lise seviyesinde eğitimi olan gruplarda besi sonu canlı ağırlığı sırasıyla 479, 507 ve 519 kg bildirilmektedir (Köknaoğlu vd., 2007).

Kahramanmaraş Göksün ilçesinde sığır besiciliği yapan işletmelerde yapılan çalışmada, besi hayvanlarının kesime gönderilme kriterleri, ağırlık (%54.2), pazar (%22.9), yaş (%16.7), görünüş (%4.2), diğer (%2.1) olarak bildirilmektedir. Sığırların besi müddetince merada kalma süresi ortalama 60.12 gün, besi sonunda ortalama canlı ağırlık 504.20 kg, karkas 302.49 kg, günlük canlı ağırlık 1.23 kg, besi başı canlı ağırlık 251.22 kg, besi süresi 206.11 gün olarak bildirilmektedir (Eren, 2006).

Bu araştırma, Diyarbakır'da besiciliğin en yoğun yapıldığı Ergani ilçesinde besi işletmelerinin besi uygulamaları ve ırk tercihleri ile işletmecilerin eğitim ve deneyimlerinin bunlar üzerine etkilerinin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın materyalini Diyarbakır ili Ergani ilçesinde besi sığırcılığı işletmelerinden anket yoluyla toplanan birincil veriler oluşturmaktadır. Anketler; karşılıklı görüşmeler ve gözlem sonucu doldurulmuş olup, 2005 yılına ait verileri içermektedir.

Araştırma 80 köy ve bir beldeden oluşan ilçede,

ana kitleyi temsil edecek şekilde gayeli olarak seçilen 24 köy ve ilçe merkezinde yürütülmüştür. Örnek hacmini, besi sığırcılığı yapan 1670 adet işletmenin (www.turkvvet.gov.tr; Anonim, 2006) %10'u alınarak 167 işletme oluşturmuştur. Bu tür hesaplamalarda örnek hacminin en az %3 (Yamane, 2006) veya %10'un (Cochran, 1977; Lane, 2003) alınması yeterli olacağı bildirilmiş, ancak örnek hacminin birim sayısı arttıkça ana kitleyi daha iyi temsil etme yeteneğini de yükselteceği bildirilmektedir (Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu, 2007).

Örnek sayısı, seçilen köylerdeki tarımsal işletme sayılarına göre oransal olarak dağıtılmıştır (Cochran, 1977). Veriler SPSS istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiş ve ki kare testi uygulanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

İşletmecilerin Sosyal Yapıları

İşletmecilerin sosyal yapılarını belirlemek için eğitim düzeyi, yaş, deneyim ve birey sayıları incelenmiştir (Çizelge 1). Buna göre genel olarak bakıldığında, işletmeciler eğitimi ilkököl (%58.1) olan, 40-80 yaş aralığında ve 1-7 yıl deneyime sahip kitleden oluşmaktadır. İşletmelerdeki ailelerin ortalama birey sayısı yaklaşık 9 kişi, grupsal dağılımda yoğunluk 7-9 kişi (%38.3) olup, işletmelerin iş gücü aile içinden karşılanmaktadır. İşletmecilerin eğitim düzeyi ve yaşı diğer çalışmalarda, ilkököl, (%54), tahsili olmayan (%19.3) (Tugay ve Bakır, 2004a), ilkököl (%59), ortaokul (%11), lise (%15), üniversite mezunu (%14) (Soyak vd., 2007); yaş ortalaması ise 15-49 arası (Yıldırım, 2000), 48.4 (Şahin vd., 2001) ve 46.83 (Koyubenbe, 2005) olarak bildirilmektedir.

Çizelge 1. İşletmecilerin eğitim, yaş, deneyim durumları ve birey sayısı

Eğitim düzeyi	Yaş		Deneyim			Birey sayısı					
	Adet	%	Grup	Adet	%	Grup	Adet	%			
O.yazar değil	33	19.8	18-30	38	22.7	1-4	33	19.8	2-6	47	28.1
Okuryazar	12	7.2	31-39	37	22.2	5-7	51	30.5	7-9	64	38.3
İlkököl	97	58.1	40-49	57	34.1	8-13	42	25.1	10+	56	33.5
Ortaokul	12	7.2	50-80	35	21.0	14+	41	24.6	-	-	-
Lise +	13	7.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	167	100	Toplam	167	100.0	Toplam	167	100.0	Toplam	167	100.0

Besi Materyali Temini ve Irk Seçimi

İşletmelerin tamamına (%95.2) yakını besi materyalini pazardan temin etmekte ve ırk seçiminde %53.9'u melez ırkları tercih ederken, bunu %30.5 ile yerli ırklar takip etmektedir.

Eğitim düzeyi okur yazar ve olmayanlar

işletmeciler yerli ırkı tercih ederken (%48.5), eğitim seviyesi arttıkça melez ırka doğru bir yöneliş olduğu ve buna ait değerlerin ilkökoldan, lise+'ya kadar (%52.6, %75.0 ve %92.3) artan bir trend izlemiştir. Eğitim düzeyi ile ırk seçimi arasındaki ilişki önemli (P<0.05) bulunmuştur (Çizelge 2).

İşletmecilerin deneyimleri ile ırk tercihleri arasında farklı eğilimler tespit edilmiştir. Tüm deneyim gruplarında melez ırk tercihi öne çıkmakla birlikte, deneyimi az olan ve aynı zamanda genç olan yetiştiriciler ile deneyimi 8-13 yıl olanlar %36.4 ve %38.1 oranlarında yerli ırkı da tercih etmişlerdir.

Ayrıca, eğitim düzeyi yaşları 50 ve yukarısı olan ve aynı zamanda okur yazar ve olmayan yetiştiricilerin geleneksel yetiştiricilik yaptıkları ve imkanlarının yetersizliği nedeniyle de yerli ırklarla çalıştığı düşünülmektedir.

Çizelge 2. ırk tercihinin eğitim düzeyi ve deneyime göre değişimi

İrk	İşletme sayısı	Eğitim düzeyi*					Toplam	Deneyim (yıl)				Toplam
		O.yazar değil	Okur yazar	İlk	Orta	Lise+		1-4	5-7	8-13	14+	
Yerli	Adet	16	5	29	1	0	51	12	14	16	9	51
	%	48.5	41.7	29.9	8.3	.0	30.5	36.4	27.5	38.1	22.0	30.5
Melez	Adet	13	5	51	9	12	90	16	31	20	23	90
	%	39.4	41.7	52.6	75.0	92.3	53.9	48.5	60.8	47.6	56.1	53.9
Kültür	Adet	2	2	1	1	0	6	0	1	1	4	6
	%	6.1	16.7	1.0	8.3	.0	3.6	.0	2.0	2.4	9.8	3.6
Ne bulursa	Adet	1	0	6	0	1	8	3	1	2	2	8
	%	3.0	.0	6.2	.0	7.7	4.8	9.1	2.0	4.8	4.9	4.8
Yerli+ melez	Adet	1	0	10	1	0	12	2	4	3	3	12
	%	3.0	.0	10.3	8.3	.0	7.2	6.1	7.8	7.1	7.3	7.2
Toplam	Adet	33	12	97	12	13	167	38	37	57	35	167
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*P<0.05

Diğer çalışmalarda işletmelerdeki ırk tercihleri dağılımı %1.6 yerli %25.2 melez, %73.2 kültür olarak bildirilmiştir (Tugay ve Bakır, 2004b).

Yetiştiricilerin ırk tercihinde yetersiz bakım ve besleme şartlarına, otlama için uzun mesafeleri yürümeye dayanıklı ve lokal hastalıklara dirençli olmaları nedeniyle öncelikli olarak yerli ırkları, sonra melez tercih ettikleri düşünülmektedir. Kültür ırklarının daha iyi bakım, besleme isteklerinin olması, hastalıklara karşı dayanıksız olmaları, yetiştiricilerin çoğunluğunun materyal temin yeri olarak ilçe pazarını tercih etmeleri ve pazara yeterince kültür ırkı hayvanın gelmemesi bu ırkla besicilik yapma oranlarının düşük olmasına neden olarak gösterilebilir.

Yem Karışımı ve Yemleme Uygulaması

İşletmelerde hayvanlara genellikle toplu olarak ve günde üç yemleme yapılmaktadır. İşletmecilerin yem masrafını azaltmak için meradan azami yararlandıkları, bununda besleme programına yansıdığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda işletmelerin çoğunluğu (%60.5) "mera+kesif yem" programı uygularken, bunu "kesif yem+kaba yem (ahırda)" (%21.6) ve her ikisi (%18) seçeneği izlemektedir (Çizelge 3).

Eğitim düzeyine göre okuryazarların tamamının, diğerlerinin aksine "mera+kesif yem" programı uygulaması dikkat çekici bulunmuştur. Eğitimi ilk ve orta okul olan yetiştiricilerin kaba yemi, yem bitkilerinden karşıladığı ve besleme programını %25.8 ve %25 oranlarında "kaba yem+kesif yem" şeklinde uyguladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca eğitimi lise+ olan yetiştiricilerin meranın yetersiz olması durumuna kaba yem kullanarak %38.5 oranında her iki yöntemi de uyguladıkları tespit edilmiştir. Deneyimi 1-4 yıl olan yetiştiricilerin %78.8'i meraya dayalı besi yaparken, bu oran deneyimin artmasına paralel olarak %53.7'ye gerilemiştir. Kaba yemi rasyona dahil ederek "kaba yem+kesif yem" yemlemesi yapan işletmecilerin oranı deneyime bağlı olarak %18.2'den %34.1'e yükselmiştir.

İşletmelerin genellikle küçük aile işletmesi yapısında olması nedeniyle, imkanlarının yetersiz olması ve yem maliyetini düşürmek için meradan azami oranda yararlandıkları düşünülmektedir. Benzer çalışmalarda işletmelerde en yoğun kullanılan kaba yem kombinasyonu, çayırotu-kuru mısır otu (%20.6) ve çayırotu-kuru mısır otu-saman (%28.4) (Tugay ve Bakır, 2004c) ve süt yemi-kepek-kuru ot-saman (%25.6) ve süt yemi- kepek-saman (%62.5) olarak (Bakır ve Demirel, 2001) bildirilmektedir.

Çizelge 3. Yem karışımının eğitim düzeyi ve deneyime göre değişimi

	İşletme sayısı	Eğitim düzeyi					Toplam	Deneyim (yıl)*				Toplam
		O.yazar değil	Okur yazar	İlk	Orta	Lise+		1-4	5-7	8-13	14+	
Mera+kesif yem	Adet	19	12	58	6	6	101	26	23	30	22	101
	%	57.6	100.0	59.8	50.0	46.2	60.5	78.8	45.1	71.4	53.7	60.5
Kesif + kaba yem	Adet	6	0	25	3	2	36	6	10	6	14	36
	%	18.2	.0	25.8	25.0	15.4	21.6	18.2	19.6	14.3	34.1	21.6
Her ikisi	Adet	8	0	14	3	5	30	1	18	6	5	30
	%	24.2	.0	14.4	25.0	38.5	18.0	3.0	35.3	14.3	12.2	18.0
Toplam	Adet	33	12	97	12	13	167	33	51	42	41	167
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*P<0.01

Besiye Alma Yaşı ve Besi Süresi

Yetiştiricilerin çoğunluğu (%82) sığırları 10-18 ay arasında besiyeye almaktadır. Görüşmelerde, yetiştiricilerin genellikle yerli ırkları 18 ay civarında, melezleri 1 yaşından sonra ve kültür ırklarını ise daha erken dönemlerde besiyeye aldıkları kanaati oluşmuştur.

İşletmelerin %57.5'i orta süreli (120-220 gün) besiyeyi tercih etmektedir. Eğitimi okur yazar olan işletmecilerin tamamı ve lise+ hariç diğerleri genellikle orta süreli besiyeyi yaptıkları tespit edilmiştir. Lise+ olan işletmecilerin %76.9 oranında uzun süreli besiyeyi yaptıkları ve bunların %92.3 oranında melez ırkları tercih ettikleri dikkate alınır, bunun eğitim farkından meydana geldiği düşünülmektedir.

Deneyimi 8-13 yıl arası olan yetiştiricilerde, orta

süreli besiyeye ait oran %78.6'e çıkarken, deneyimi 5-7 yıl olanlarda %37.3'ye gerilemiştir. Buna karşın deneyimi 5-7 yıl olanlarda %33.3 oranında uzun süreli besiyeyi yapılması dikkat çekici bulunmuştur (Çizelge 4).

Yetiştiricilerle yapılan görüşmelerde yerli ırkları 15 aylıkken merada 2-3 ay tuttukten sonra ahırda besiyeyi aldıkları, 5-6 ay ahırda besiyeyi yaptıktan sonra fazla et tutmadıkları için kesime gönderdikleri, melezleri ise uzun besiyeye tabi tuttıkları (8-10 ay) anlaşılmaktadır. Ortalama besiyeye süresini, Eren (2006) 206.11 gün (mera+ahır), Köknaoğlu vd. (2006), çeşitli gruplarda sırayla 208, 200 ve 198 gün olarak bildirmektedir.

Çizelge 4. Besi süresinin eğitim düzeyi ve deneyime göre değişimi

Süre (gün)	İşletme sayısı	Eğitim düzeyi					Toplam	Deneyim (yıl)*				Toplam
		O.yazar değil	Okur yazar	ilk	Orta	Lise+		1-4	5-7	8-13	14+	
Orta (120-220)	Adet	19	12	57	7	1	96	21	19	33	23	96
	%	57.6	100.0	58.8	58.3	7.7	57.5	63.6	37.3	78.6	56.1	57.5
Uzun (220+)	Adet	3	0	20	4	10	37	11	17	5	4	37
	%	9.1	.0	20.6	33.3	76.9	22.2	33.3	33.3	11.9	9.8	22.2
Orta+uzun	Adet	11	0	20	1	2	34	1	15	4	14	34
	%	33.3	.0	20.6	8.3	15.4	20.4	3.0	29.4	9.5	34.1	20.4
Toplam	Adet	33	12	97	12	13	167	33	51	42	41	167
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*P<0.01

Günlük Ağırlık Artışı, Karkas Ağırlığı ve Randıman

İşletmelerin %73.1'inde hayvanların günlük canlı ağırlık artışının tespit edilmediği, eğitimi lise+ olan işletmecilerin satmadan önce (%22.2) ve ilkököl olanların (%11.3) "aylık+satmadan önce" günlük canlı ağırlık artışını belirledikleri tespit edilmiştir.

Günlük canlı ağırlık artış kontrolü yapan işletmelerin %50.5'i günlük ağırlık artışını 500-700 g olarak bildirirken, bunu %26.3 oranıyla 800-1000 g olan işletmeler izlemektedir. Benzer araştırmalarda günlük canlı ağırlık artışını Eren (2006), 1230 gr ve Köknaoğlu vd. (2006), çeşitli gruplarda sırasıyla 1130 g, 1180 g ve 1320 g olarak bildirmişlerdir.

İşletmecilerin %49.1'i hayvanların besi sonu canlı ağırlığını 400-500 kg olarak tahmin etmektedir. Besi sonu canlı ağırlığını Eren (2006) 504.20 kg, Köknaroğlu vd. (2006), çeşitli gruplarda sırasıyla 519 kg, 502 kg ve 487 kg olarak bildirmişlerdir.

İşletmelerin %28.7'si hayvanların karkas ağırlığını 100-200 kg olarak tahmin ettiklerini beyan etmişlerdir. Okuryazar olan ve olmayan yetiştiriciler karkas ağırlığını 100-200 kg olarak tahmin ederken, eğitim düzeyi arttıkça karkas ağırlığı da artmış ve lise+ olanlar %46.2'si karkas ağırlığını 300-400 kg olarak bildirmişlerdir. Bu durum eğitim düzeyine paralel olarak yetiştiricilerin yerli ırktan meleze doğru yönelmelerinin de bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Karkas ağırlığı diğer çalışmalarda, ortalama 302.49 kg (Eren, 2006), çeşitli gruplarda sırasıyla 302.38 kg, 286.18 kg, 275.21 kg (Köknaroğlu vd., 2006) olarak bildirilmektedir.

İşletmelerde randıman genel olarak %45-50 arasında beyan edilirken, az oranlarda da olsa %50-65 arasında bildirilmesi, işletmelerin yerli ırkın yanında melez ve kültür ırkları yetiştirmelerinden kaynaklanmaktadır.

Köknaroğlu vd. (2007), işletmelerde karkas ağırlığının 269-302 kg ve randımanın %56-58 arasında olduğunu ve eğitim seviyesi arttıkça karkas ağırlığı ve randımanın arttığını ve artan eğitim seviyesiyle karlılığın artmasının sebeplerinden birinin de artan eğitim seviyesiyle üreticilerin yeniliklere daha açık olmaları ve yenilikleri daha kolay kabul etmeleri olduğunu bildirmişlerdir.

Deneyimi az olan yetiştiriciler randımanı %45-

50 arasında bildirirken, deneyim arttıkça randıman %50-65'e yükselmektedir. Deneyimi az olan yetiştiriciler yerli ırklarla çalışırken, deneyimin artmasına bağlı olarak melez ve kültür ırklarını da yetiştirdikleri tespit edilmiştir.

Besi Sonunu Belirleme ve Satış Noktaları

Besi sonunu belirlemede işletmelerin çoğunluğu (%71.9) hayvanların kesim yaşı ağırlığını esas aldığı, %21'i yeterli fiyat oluştuğunda besiyi sonlandırmaktadır. Okuryazar olanlar hariç, diğerlerinin besi sonunu belirlemede kesim ağırlığını dikkate aldıkları ve oranın eğitim düzeyine bağlı olarak da arttığı tespit edilmiştir. Besiyi sonlandırmada okuryazar olan yetiştiricilerin %66.7 oranında pazar fiyatını baz almaları dikkat çekici bulunmuştur (Çizelge 5). Deneyimi az olanlar kesim ağırlığını (%81.8) dikkate alırken, deneyim artmasına paralel olarak bu oran %51.2'ye gerilemiştir. Modern yetiştiricilikte de kesim ağırlığı dikkate alındığı göz önüne alındığında bu duruma bir anlam verilememiştir. Yetiştiricilerin eğitim düzeyi ve deneyimleri ile besi sonunu belirleme arasındaki ilişki önemli ($P<0.01$) bulunmuştur.

Yetiştiriciler yerli ırkları kesim yaşı ağırlığına geldiğinde hayvanların besi performanslarının hızla düşmesi nedeniyle fazla beside tutamadıklarını belirtmektedirler. Sermayesi güçlü, deneyimli ve melez ırklarla besi yapanlar ise bir süre daha pazar fiyatlarına göre hayvanları ellerinde tutabildiklerini belirtmektedirler. Eren (2006), besiyi sonlandırmadaki etkili faktörleri, ağırlık (%54.2) ve pazar (%22.9) olarak bildirmektedir.

Çizelge 5. Besi sonu belirlemenin eğitim düzeyi ve deneyime göre değişimi

	İşletme sayısı	Eğitim düzeyi*					Toplam	Deneyim (yıl)*				Toplam
		O.yazar değil	Okur yazar	İlk	Orta	Lise+		1-4	5-7	8-13	14+	
Pazar fiyatı	Adet	5	8	19	2	1	35	6	5	8	16	35
	%	15.2	66.7	19.6	16.7	7.7	21.0	18.2	9.8	19.0	39.0	21.0
Kesim ağırlığı	Adet	28	2	70	8	12	120	27	44	28	21	120
	%	84.8	16.7	72.2	66.7	92.3	71.9	81.8	86.3	66.7	51.2	71.9
Diğer	Adet	0	2	8	2	0	12	0	2	6	4	12
	%	.0	16.7	8.3	16.7	.0	7.2	.0	3.9	14.3	10.1	7.2
Toplam	Adet	33	12	97	12	13	167	33	51	42	41	167
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* $P<0.01$

Besi sonunda hayvanların pazarlanmasında işletmelerin %68.3'ü hayvanlarını kombinalara satarken, %14.4'ü tüccar ve celebe satmaktadır. Bu konuda, Eren, (2006) hayvanların satılma yerlerini, hayvan pazarı (%45.4) ve kombina (%48.6) olarak bildirmiştir.

Besicilikten Memnuniyet ve Başka İşle Uğraşma

Genel olarak işletmelerin %64.7'si besicilikten memnun olduğunu, %35.3'ü memnun olmadığını belirtmişlerdir. Besicilikten memnuniyet oranı,

okuryazar olmayan işletmecilerde %51.5 iken, lise+ da %100'e, deneyimi 1-4 yıl olanlarda %63.6 iken 14+ yıl üzerinde %80'e çıkmıştır (Çizelge 6). Buna göre, işletmecilerin eğitim düzeyi ve deneyimlerinin artmasına paralel olarak memnuniyet oranlarında da ciddi bir artış görülmüştür.

Benzer araştırmalarda, yetiştiricilerin besicilikten memnuniyet oranı %85.88 (Özen ve Oluğ, 1996), %48.5 (Tutkun, 1998) ve %96 (Tugay ve Bakır, 2004a) olarak bildirilmiştir.

Besicilikten memnun olma nedeni olarak önde gelen faktör (%81.5) yetiştiricilerin yapacak başka işleri olmamasıdır. Genel eğilimin aksine az oranda da olsa eğitimi lise+ olanlar besiciliğin karlı olmasını belirtmişlerdir. Deneyimi az ve genç olan yetiştiriciler memnuniyetlerine neden olarak başka işleri olmamasını (%90.9) belirtirken, deneyimi 14+ yıl olanlar (%8.6) besiciliği sevdiğini beyan etmişlerdir (Çizelge 6).

Çizelge 6. Besicilikten memnun olmanın eğitim düzeyi ve deneyime göre değişimi

Neden	İşletme sayısı	Eğitim düzeyi					Toplam	Deneyim (yıl)*				Toplam
		O.yazar değil	Okur yazar	İlk	Orta	Lise+		1-4	5-7	8-13	14+	
Başka iş yok	Adet	23	5	78	8	9	123	30	32	36	25	123
	%	74.2	100.0	84.8	80.0	69.2	81.5	90.9	71.1	94.7	71.4	81.5
Besiciliği sevme	Adet	2	0	2	0	0	4	0	0	1	3	4
	%	6.5	.0	2.2	.0	.0	2.6	.0	.0	2.6	8.6	2.6
Karlı	Adet	0	0	1	0	1	2	1	1	0	0	2
	%	.0	.0	1.1	.0	7.7	1.3	3.0	2.2	.0	.0	1.3
B. iş yok + Besi. sevme	Adet	6	0	11	2	3	22	2	12	1	7	22
	%	19.4	.0	12.0	20.0	23.1	14.6	6.1	26.7	2.6	20.0	14.6
Toplam	Adet	31	5	92	10	13	151	33	45	38	35	151
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*P<0.05

Yetiştiricilerin %56.3'ünün besicilikten başka işle uğraşmadıkları, ilave iş yapanların da önde gelen uğraş alanı olarak %32.3 oranıyla süt sığırcılığı yaptıkları belirlenmiştir. En fazla ek iş yapmayanlar %84.6 oranıyla eğitimi lise+ olanlar ve daha çok süt sığırcılığı ile uğraşanlar ise %58.3 oranıyla okuryazar olanlardır (Çizelge 7).

Yörede sanayi ve alternatif iş imkanlarının

olmayışı yetiştiricilerin farklı arayışlar içine girmelerini engellemektedir. Tugay (2003), yaptığı çalışmada, yetiştiricilikten memnun olma nedenini, %14 ev ihtiyacı, %1.7 alışkanlık, %9.8 geçime katkı, %73.7 geçim kaynağı, %0.8 başka işi olmadığı şeklinde bildirmektedir. İşletmecilerin eğitim düzeyi (P<0.05) deneyimleri (P<0.01) ile besicilikten başka iş yapma arasındaki ilişki önemli bulunmuştur.

Çizelge 7. Besicilikten başka iş yapmanın eğitim düzeyi ve deneyime göre değişimi

İşletme sayısı	İşletme sayısı	Eğitim düzeyi*					Toplam	Deneyim (yıl)**				Toplam
		O.yazar değil	Okur yazar	İlk	Orta	Lise+		18-30	31-39	40-49	50-80	
Süt sığırcılığı	Adet	9	7	32	4	2	54	6	16	15	17	54
	%	27.3	58.3	33.0	33.3	15.4	32.3	18.2	31.4	35.7	41.5	32.3
Küçükbaş	Adet	2	1	3	1	0	7	2	0	1	4	7
	%	6.1	8.3	3.1	8.3	.0	4.2	6.1	.0	2.4	9.8	4.2
Süt sığır.+ Küçükbaş	Adet	1	3	8	0	0	12	0	1	4	7	12
	%	3.0	25.0	8.2	.0	.0	7.2	.0	2.0	9.5	17.1	7.2
Hayır	Adet	21	1	54	7	11	94	25	34	22	13	94
	%	63.6	8.3	55.7	58.3	84.6	56.3	75.8	62.7	52.4	31.7	55.1
Toplam	Adet	33	12	97	12	13	167	33	51	42	41	167
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

*P<0.05 **P<0.01

SONUÇ

Yörede eğitim düzeyi ilkököl olan, 18-39 yaş aralığında ve 1-7 yıl deneyimli sosyal yapıya sahip bir yetiştirici kitlesi bulunmaktadır. Araştırmamızda ele aldığımız besi materyali temini ve ırk seçimi, yemleme, besiyeye alma yaşı ve besi süresi, günlük ağırlık artışı, besi sonunu belirleme, besicilikten memnuniyet ve başka işle uğraşmaya kadar özelliklerin incelenmesi neticesinde, tüm uygulamalarda farklılıklar tespit edilmiş ve buna da işletmecilerin eğitim düzeyi ve deneyimlerinin etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu bağlamda besi materyali temini ve ırk seçimi işletmelerde farklılık göstermiş, eğitim düzeyi düşük olan işletmeciler yerli ırkı tercih ederken, eğitim seviyesi arttıkça melez ırka doğru bir yöneliş olduğu tespit edilmiştir. Yemleme uygulamasında, eğitim düzeyi düşük ve deneyim az olan yetiştiricilerin meraya dayalı beleme yaparken, diğerleri meranın yetersiz olması durumuna yem bitkilerinden elde edilen kaba yem kullanarak besleme yapmaktadır.

İşletmelerin geneli orta süreli (120-220 gün) besiyeye tercih ederken, eğitimi lise ve üzeri ile deneyimi 1-7 yıl olanlarda genç hayvanların kullanıldığı uzun süreli besi de yapılmaktadır. İşletmecilerin eğitim düzeyi ve deneyimlerinin artmasına paralel olarak besicilikten memnuniyet oranlarında artış görülmüştür. Besicilikten başka iş alternatifleri olmadığı belirlenen bu kitlenin, besicilikten daha yüksek verim elde etmeleri için teknik bilgiyle donanmaları ve üretim sonunda hayvanlarını değer fiyata satmaları için de örgütlenmeleri tavsiye edilebilir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2006. Tarım İlçe Müdürlüğü Kayıtları. Ergani.
 Bakır, G., Demirel, M., 2001. Van ili ve ilçelerindeki sığırcılık işletmelerinde kullanılan yem çeşitleri ve hayvan besleme alışkanlıkları. Yüzüncü Yıl Üniv. Ziraat Fak. Derg., 11 (1): 29-37.
 Cochran, W.G., 1977. Sampling Techniques. 3rd Edition. John Wiley&Sons. New York.
 Eren, E., 2006. Kahramanmaraş İli Göksün ilçesinde sığır besiciliği yapan işletmelerin yapısı ve sorunları. Yüksek lisans tezi. Sütçü İmam Üniv. Fen Bilimleri Enst. Kahramanmaraş.
 Koyubembe, N., 2005. İzmir ili ödemiş ilçesinde süt sığırcılığının geliştirilmesi olanakları üzerine bir araştırma. Hayvansal Üretim Derg., 46 (1): 8-13.

- Köknaoğlu, H., Demircan, V., Yılmaz, H., Dernek, Z., 2007. Besi sığırcılığı üretim faaliyetinde üreticilerin eğitim düzeylerinin besi performansı ve karlılığa etkisi. 5. Ulusal Zootehni Kongresi. 5-8 Eylül. Van, 92.
 Köknaoğlu, H., Yılmaz, H., Demircan, V., 2006. Afyon ili besi sığırcılığı işletmelerinde kesif yem oranının besi performansı ve karlılığa etkisi. Süleyman Demirel Üniv. Ziraat Fak. Derg., 1(1): 41-52.
 Kutlu, H., Gül, A., Görgülü, M., 2003. Türkiye hayvancılığının sorunları ve çözüm yolları. Damızlık hayvan-kaliteli yem. Yem Magazin Derg., 34 (1): 40-46.
 Lane, D., 2003. Sample Size Simulation. Connexious Modüle, [http://www.cnx.org/content/11206](http://www.cnx.org/content/11206/latest-12k) latest-12k. (10.01.2005).
 Özen, N., Oluğ, H.H., 1996. Burdur süt sığırcılığının sorunları ve çözüm önerileri. Trakya Bölgesi II. Hayvancılık Sempozyumu. Hasad Dergisi Yayını. Tekirdağ. 161-169.
 Özkan, U., 2003. Bayburt ilinde sığır besiciliğine yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizi. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü. Yay. No: 103. Ankara.
 SPSS, 2006. SPSS for Windows evaluation version. Release 15.0. Spss Inc.
 Soyak A., Soysal, M. İ., Gürcan, E.K., 2007. Tekirdağ ili süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri ve bu işletmelerdeki siyah alaca süt sığırlarının çeşitli morfolojik özellikleri üzerine bir araştırma. Tekirdağ Üniv. Ziraat Fak. Derg., 4(3): 297-305.
 Sümbüloğlu, K., Sümbüloğlu, V., 2007. Biyoistatistik. Hatipoğlu Yayınları, Ankara.
 Şahin, K., Gül, A., Koç, B., Dağıstanlı, E., 2001. Adana ilinde entansif süt sığırcılığı üretim ekonomisi. Yüzüncü Yıl Üniv. Ziraat Fak. Tarım Bilimleri Derg., 11(2): 19-28
 Tugay, A., 2003. Giresun yöresindeki süt sığırcılığı işletmelerinin genel değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Yüzüncü Yıl Üniv. Fen Bilimleri Enst, Van.
 Tugay, A., Bakır, G., 2004a. Giresun yöresindeki süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri. 4. Ulusal Zootehni Bilim Kongresi. 01-03 Eylül 2004. Isparta. 370-380.
 Tugay, A., Bakır, G., 2004b. Giresun yöresindeki süt sığırcılığı işletmelerinin ırk tercihleri ve barınakların yapısal durumu. 4. Ulusal Zootehni Bilim Kongresi. 01-03 Eylül 2004. Isparta. 390-397.
 Tugay, A., Bakır, G., 2004c. Giresun Yöresindeki Sığırcılık İşletmelerinde Kullanılan Yem Çeşitleri ve Hayvan Besleme Alışkanlıkları. 4. Ulusal Zootehni Bilim Kongresi. 01-03 Eylül 2004. Isparta. 536-544.
 Tutkun, M., 1998. Diyarbakır ili merkez ilçeye bağlı köylerde süt sığırcılığının yapısı. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniv. Fen Bilimleri Enst., Ankara.
 Yamane, T., 2006. Temel Örnekleme Yöntemleri. Çev. Esin, A., Bakır, M.A., Aydın, C., Güzbüzel, E. Literatür Yayınları:53. İstanbul.
 Yıldırım, İ., 2000. Van ili merkez ilçede sığır besiciliği işletmelerinin ekonomik analizi. Yüzüncü Yıl Üniv. Ziraat Fak. Yayınları No: 20. Van. 52.